

Major Jihad in the Thought of Imam Khamenei from a Pragmatic Perspective

Mohammad Ali Ahmadian

Associate Professor and Faculty Member, Supreme National Defense University, Tehran, Iran.

Mohammad Nazemi Ardekani

Associate Professor and Faculty Member, Supreme National Defense University, Tehran, Iran.

Hossein Ali Yousofalizadeh

Ph.D. Candidate in Strategic Defense Sciences, Supreme National Defense University, Tehran, Iran
(Corresponding Author).

Abstract

Over nearly five decades since the victory of the Islamic Revolution, adversarial actors have sought through various means to create challenges for the Islamic Republic of Iran and, when conditions permit, undermine its foundations. The utilization of Islamic capacities embodied in the framework of Major Jihad provides an effective mechanism for confronting and neutralizing such threats. As a comprehensive struggle conducted against hostile actors across multiple arenas, Major Jihad can achieve practical and tangible realization only when its principles are clearly articulated and understood by the principal stakeholders of the Revolution. In this regard, the warnings and guidance of Imam Khamenei concerning Major Jihad require serious scholarly examination. Accordingly, the primary objective of this study is to investigate Imam Khamenei's views regarding the realization of Major Jihad from a pragmatic perspective. The research employs a mixed-methods design combining thematic analysis and survey methodology. The study was conducted in two stages. The first stage examined the corpus of speeches, messages, directives, and guidance issued by Imam Khamenei, while the second stage involved experts and researchers specializing in the study of his thought. In the initial stage, major themes were identified through thematic analysis; in the subsequent stage, these themes were validated by experts. Non-reactive measures and structured questionnaires were used as the primary data collection instruments. The analysis resulted in the identification and expert validation of five overarching themes and thirteen organizing themes. The findings indicate that, within the Leader's guidance concerning the realization of Major Jihad, emphasis is placed on several key dimensions: principles and foundations (theoretical and practical bases), conditions for realization, actors (general and specific actors), arenas of action (functional and structural dimensions), and outcomes, including individual consequences, preservation of the Islamic system, progress and development, God-centeredness, and the establishment of security.

Keywords: Thought, Jihad, Major Jihad, Imam Khamenei, Islamic Republic of Iran

جهاد کبیر در اندیشه‌های امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) با رویکردی پراگماتیک

محمدعلی احمدیان

دانشیار و عضو هیئت علمی دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران

محمد ناظمی اردکانی

دانشیار و عضو هیئت علمی دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران

حسینعلی یوسفعلی زاده

دانشجوی دکترای علوم دفاعی راهبردی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

Email: hosenalizadeh08@gmail.com

چکیده

در طول قریب به پنج دهه از پیروزی انقلاب اسلامی، دشمنان به طرق مختلف در پی ایجاد چالش برای آن بوده‌اند تا در صورت مساعد بودن شرایط سبب نابودی‌اش شوند؛ اما بهره‌گیری از ظرفیت‌های اسلامی که در قالب الگوی جهاد کبیر ترسیم شده است امکان دفع خطرات احتمالی این تهدیدات را فراهم می‌کند. جهاد کبیر که با آن در عرصه‌های گوناگون با دشمن در مصاف هستیم، زمانی تحقق عینی و عملی خواهد یافت که برای صاحبان اصلی انقلاب به‌طور شفاف تبیین و قابل فهم باشد. همچنین، هشدارهای رهبر انقلاب پیرامون جهاد کبیر نیز نیازمند تأمل جدی است؛ بنابراین، هدف اصلی این تحقیق، واکاوی دیدگاه امام خامنه‌ای، در راستای تحقق جهاد کبیر است. روش تحقیق ترکیبی و از شیوه‌های تحلیل مضمون و پیمایش بهره‌گیری شده است. این تحقیق در دو بخش انجام شد. جامعه تحقیق به ترتیب، مجموعه بیانات، پیام‌ها، فرامین و رهنمودهای مقام معظم رهبری امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و سپس خبرگان و پژوهشگران در حوزه منویات ایشان بودند. در بخش نخست، مضامین شناسایی شد و در بخش بعدی مورد تأیید خبرگان قرار گرفت. از ابزارهای سنجش‌های غیر واکنشی و پرسش‌نامه در این تحقیق استفاده شد. پس از تجزیه و تحلیل داده‌ها، در کل ۵ مضمون فراگیر و ۱۳ مضمون سازمان‌دهنده شناسایی گردید و مورد تأیید خبرگان قرار گرفت. نتایج تحقیق نشان داد در منویات رهبری جهت تحقق جهاد کبیر به مضامینی نظیر اصول و مبانی (اصول، مبانی نظری و عملی)، شرایط تحقق، نقش‌آفرینان (نقش‌آفرینان عام و خاص)، عرصه‌ها (کارکردی و ساختاری) و پیامدها (پیامدهای فردی، حفظ نظام، پیشرفت و سازندگی، خدا محوری و برقراری امنیت) توجه شده است.

کلیدواژه‌ها: اندیشه، جهاد، جهاد کبیر، امام خامنه‌ای، جمهوری اسلامی ایران.

مقدمه

انقلاب اسلامی به منزله رخدادی که تمامی معادلات جهانی را بر هم زد، از همان آغاز با دشمنی آشکار و پنهان استکبار و نظام سلطه جهانی به منظور ضربه زدن و نابودی روبه‌رو بوده است. در طول قریب به پنج دهه، دشمنان نظام اسلامی به طریق مختلف در پی آن بوده‌اند که این انقلاب را با چالش‌های مختلف روبه‌رو کنند و در صورت مساعد بودن شرایط برای نابودی آن برنامه‌ریزی کنند. دشمنان تلاش دارند در طی فرایندی پیچیده و بلندمدت در حوزه‌های فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و امنیتی نظام رخنه کرده و کارکردهای مثبت آن را دچار اختلال کنند. به عبارتی دشمن در پی استحاله عرصه‌های فرهنگی، فکری، سیاسی، اقتصادی و نظام جمهوری اسلامی به شیوه‌های منحصربه‌فرد مخصوص به همان حوزه است؛ اما بهره‌گیری از ظرفیت‌های اسلامی که در قالب الگوی جهاد کبیر ترسیم شده است امکان دفع خطرات احتمالی این تهدیدات را فراهم می‌کند (عوزین الدینی موسوی، عباسی، بزم شاهی اصفهانی، ۱۳۹۷). به تعبیر مقام معظم رهبری امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) امروز جهاد کبیر مسئله جمهوری اسلامی است و اولین بار با هوشمندی و بصیرتی نافذ آن را در سوم خرداد ۱۳۹۵ در جمع دانشجویان جوان دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع) مطرح کردند (مشایخی پور، ۱۳۹۷).

از سویی، مقاومت در مقابل کافران و تسلیم‌ناپذیری در برابر دشمنان خدا، یکی از ضروریات اساسی دین اسلام و همه ادیان الهی است؛ زیرا اساسی‌ترین آموزه آن‌ها، توحید و مبارزه با شرک است. دفاع در برابر تهاجم و زیاده‌خواهی دشمنان، نه تنها دستور الهی بلکه منطبق بر عقل و فطرت انسانی است و هر موجودی از هستی خود دفاع می‌کند. قرآن مجید با تأکید بر مقاومت در برابر دشمنان و پرهیز از مماشات با آنان (بقره، ۲۱۷) اعلام می‌دارد که دشمنان اسلام هرگز از مسلمانان راضی نخواهند شد، مگر اسلام را رها کنند و پیرو آنان شوند (بقره، ۱۲۰). از منظر قرآن (فرقان، ۵۲)، اساسی‌ترین راهبرد در راستای تحقق عملیاتی نظریه مقاومت در برابر دشمنان اسلام، راهبرد جهاد کبیر است (صحرائیان، ۱۴۰۱).

جهاد کبیر بین جهاد اکبر و جهاد اصغر است (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۵/۳/۳۱). جهاد در مبانی ارزشی و آموزه‌های دینی با دو رویکرد جهاد اکبر و جهاد اصغر مورد توجه واقع شده است. در رویکرد جهاد اصغر، احکام علمای اسلام با هدف دفع تهاجمات استکبار منجر به بسیج منابع جهان اسلام می‌گردد. در رویکرد جهاد اکبر، توصیه‌های مبانی ارزشی، مقابله با هواهای نفسانی و وسوسه شیاطین است. از این رو، در جهاد کبیر، رسالت نظام اسلامی دفاع همه‌جانبه در ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، نظامی و غیره است (خان احمدی، زینعلی، بصیرتی، ۱۴۰۲).

درواقع، جهاد کبیر که با آن در عرصه‌های گوناگون فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، امنیتی، دفاعی، علمی و ... در مصاف هستیم، زمانی تحقق عینی و عملی خواهد یافت که برای صاحبان اصلی انقلاب و مدافعان ثابت‌قدم و ایثارگر و با وفای اسلام و انقلاب اسلامی به‌طور شفاف تبیین و قابل فهم شده باشد. هشدارهای رهبر انقلاب پیرامون جهاد کبیر، نیازمند تأمل جدی است بنابراین مقاله حاضر با تکیه بر فرمایشات معظم‌اله در این زمینه به نگارش درآمده و قصد دارد به این پرسش پاسخ دهد که دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در راستای تحقق جهاد کبیر چگونه است؟ در کل باید گفت، ضرورت دارد با توجه به مجموعه فعالیت‌های دشمنان علیه نظام جمهوری اسلامی، دیدگاه مقام معظم رهبری امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) هم از بُعد نظری و هم از بُعد عملی (توأم باهم) موشکافانه بررسی گردد تا سبب ارتقای دانش و بینش و معرفت مسئولین و آحاد ملت به‌ویژه نسل جوان در شرایط کنونی انقلاب و نظام اسلامی شود و در زمره تکالیف شرعی و انقلابی قرار گیرد. اگر ابعاد گوناگون این فریضه الهی برای مردم و جامعه آشکار نشود، زمینه اجرایی این تکلیف و سایر جهادها فراهم نخواهد گشت. ضعف تبیین جهاد کبیر و به تبع آن روشننگری ناکافی موجب حضور کم‌رنگ مردم در صحنه که سرمایه اصلی نظام در تحقق اولویت‌ها هستند خواهد شد.

۱. پیشینه پژوهش

رحمتی (۱۳۹۱) در تحقیق خود به جایگاه جهاد کبیر در اندیشه دفاعی مقام معظم رهبری می‌پردازد. این تحقیق با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و با تکیه بر بیانات مقام معظم رهبری انجام شد. در این تحقیق، عرصه‌های جهاد کبیر، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی-اجتماعی و الزامات جهاد کبیر دشمن‌شناسی و بصیرت‌افزایی بود.

پور رستمی و عظیمی (۱۳۹۹) تحلیل معنایی جهاد کبیر در قرآن کریم با توجه به آیه ۵۲ سوره فرقان با روش تحلیل واژگان و محتوای آیه یاد شده را انجام دادند. مشخص شد معنای این عبارت، جهاد فرهنگی، سیاسی، اخلاقی و ... با ابزار عدم اطاعت از کفار در برابر هرگونه پیشنهاد است.

کریمی و بخشی (۱۳۹۹) در تحقیق خود به تبیین چیستی مفهوم جهاد کبیر در قرآن کریم و بیان مهم‌ترین عرصه‌های آن پرداختند. این تحقیق با روش توصیفی-تحلیلی و با استناد به نظر مفسران و تحلیل دیدگاه‌های آنان موضوع جهاد کبیر را مورد تحقیق قرار داد. براساس یافته‌های تحقیق، جهاد کبیر مشتمل بر دو ویژگی «جهاد» به مفهوم عام آن یعنی همراه بودن امری با سختی و به‌کار بردن نهایت تلاش در جهت تحقق هدف است. درعین‌حال، ابزاری که در جهاد کبیر استفاده می‌شود نظامی نیست، بلکه بسته به اختلاف موجود در تفسیر آیه ۵۲ سوره فرقان، «معارف و آموزه‌های قرآن کریم» و یا «تبعیت نکردن از کافران» است. جهاد فرهنگی، جهاد اقتصادی، جهاد سیاسی و جهاد علمی مهم‌ترین عرصه‌های جهاد کبیر است که دشمن می‌تواند با دور کردن امت اسلامی از این صحنه‌های جهاد، جامعه اسلامی را به اطاعت از خود وادار نماید.

تحقیق خان احمدی، زینعلی و بصیرتی (۱۴۰۱) با هدف تحلیل مضمون راهبرد جهاد کبیر از منظر نهج‌البلاغه انجام شد. براساس نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها طیف کاملی از گزینه‌ها امنیت‌پایدار با رویکردهای اعتقادی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و نظامی که خنثی و دفع‌کننده تهدیدات استکبار است برای نظام اسلامی شکل گرفت.

صحرائیان (۱۴۰۱) به بررسی دیدگاه رهبر انقلاب اسلامی ایران پیرامون جهاد کبیر با روشی توصیفی - تحلیلی پرداخته است. برای گردآوری اطلاعات از روش کتابخانه‌ای استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان داد که رهبر انقلاب اسلامی، سه رکن اصلی حساسیت در مقابل دشمن و نقشه او؛ عدم تبعیت از دشمن و مقاومت و ایستادگی در مقابل دشمن را در مفهوم جهاد کبیر مورد توجه و تأکید خویش قرار دادند. همچنین محورهای اساسی دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای پیرامون جهاد کبیر را می‌توان ذیل پنج محور مفهوم‌شناسی، الزامات، نقش‌آفرینان، عرصه‌ها و پیامد و آثار جهاد کبیر، سازمان‌دهی کرد.

کرد فیروزجائی (۱۴۰۲) در تحقیقی نقش جهاد کبیر در تحقق تمدن نوین اسلامی را مورد بررسی قرار می‌دهد. این مقاله توانسته است با توصیف و تحلیل مصداقی جهاد کبیر به تحلیل نقش جهاد کبیر در تحقق تمدن نوین اسلامی با تأکید بر اندیشه امام خامنه‌ای بپردازد. براساس یافته‌های تحقیق، جهاد کبیر چه به لحاظ سلبی، مانند اطاعت نکردن از تمدن غرب، پذیرفتن ولایت کفار و مانند آن و چه به لحاظ ایجابی، مانند استقامت ورزی در تحول علوم انسانی، پافشاری بر سبک زندگی اسلامی، استقامت در تربیت مدیران تمدن ساز و مانند آن، در تحقق تمدن نوین اسلامی تأثیرگذار است. بررسی پیشینه نشان داد اگرچه در سال‌های اخیر به موضوع جهاد کبیر پرداخته شده است ولی به‌طور توأم مقوله نظری و عملی آن مورد توجه قرار نگرفته است. از سویی اکثر مضامین احصا شده در تحقیق‌ها فقط بر نظر پژوهشگران آن استوار است و از آرای خبرگانی برای تأیید آن‌ها بهره‌چندانی نبرده است. ازاین‌رو برای رفع چنین خلأهایی به انجام این تحقیق مبادرت ورزیده شد.

۲. مفهوم‌شناسی

جهاد: جهاد از ریشه جهد (به فتح و یا ضم ج) است. در «المفردات فی غریب القرآن»، جَهِد و جُهِد به معنای توان و سختی آمده و گفته شده جَهِد به معنی سختی و جُهِد به معنای توان و نیرو است و جهاد و مجاهده به معنای بذل نیرو در جهت دفع دشمن است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ ه. ق: ۲۰۸). جهاد، کوشش عمیق انسانی برای تحقق حق است و آخرین پرده جهاد،

فیض شهادت است که برترین آرزوی اولیاء خداست. فرهنگ جهاد و شهادت، فرهنگی انسان‌ساز و جامعه‌محور است. جهاد وقتی جهاد است که تعالی انسان و تکامل جامعه مدنظر باشد و مهم‌ترین اصل در فرهنگ جهاد، برای خدا بودن آن است (بحرانی، ۱۳۹۵: ۱۱-۱۰). جهاد در اصطلاح قرآن و سنت فقط به معنی جنگ با مشرکان و کفار نیست و معنای وسیعی دارد، از جمله جهاد فرهنگی که به‌منظور گسترش ارزش‌های الهی در بین انسان‌ها صورت می‌پذیرد (اعرابی، ۱۳۹۰: ۳۵۹).

جهاد کبیر: در بین جهادها، جهادی وجود دارد که خداوند در قرآن کریم آن را جهاد کبیر نامیده است، «فَلَا تُطِيعُ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا ۝ ۷» (بنابراین از کافران اطاعت مکن و به‌وسیله آن [= قرآن] با آنان جهاد بزرگی بنما). مفسران جهاد کبیر را شش گونه تفسیر کرده‌اند: ۱. جهاد شدید و سخت (شیخ طوسی و طبرسی)، ۲. جهاد بدون فتور و سستی و نرمش (شیخ محمد مغنیه، فخر رازی، میبدی و واحدی)، ۳. جهاد با شمشیر (شاه عبدالعظیمی و دینوری، آیت الله صادقی تهرانی)، ۴. جهاد فرهنگی-تبیینی با گفتار و احتجاج (طبرسی، فخر رازی، عبدالقاهر جرجانی، بیضاوی، فیض کاشانی، محمد سبزواری، مکارم شیرازی، قرائتی، رضایی اصفهانی و محمدجواد مغنیه)، ۵. جهاد جامع و در مقیاس جهانی (طبرسی، فخر رازی، بیضاوی، عبدالرزاق کاشانی، زمخشری، مکارم شیرازی و رضایی اصفهانی) و ۶. جهاد با قلب و لسان و اسلحه (محمدتقی مدرسی). مرجع ضمیر «به» در این آیه طبق تفاسیر متعدد، قرآن است. امام خامنه‌ای احتمال دادند که مرجع ضمیر «به»، عدم اطاعت باشد که طبق این احتمال، جهاد کبیر، همان عدم اطاعت‌پذیری است (پورجباری و علوی، ۱۳۹۵: ۵۳).

۳. روش‌شناسی پژوهش

پارادایم تحقیق حاضر از نوع پراگماتیسم و رویکرد ترکیبی است و از روش‌های تحلیل مضمون و پیمایشی بهره برده است. این تحقیق از لحاظ جهت‌گیری در زمره تحقیقات کاربردی و توسعه‌ای دسته‌بندی می‌گردد که در دو بخش انجام شد. در بخش نخست،

مجموعه بیانات، پیام‌ها، فرامین و رهنمودهای مقام معظم رهبری امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) بود که به تحلیل مضمون آن‌ها پرداخته شد و از نرم‌افزار مکس کیودا استفاده شد. در بخش دوم، برای بررسی این‌که آیا مضامین شناسایی شده مورد تأیید هستند، جامعه تحقیق را خبرگان و پژوهشگران در حوزه منویات مقام معظم رهبری امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) تشکیل دادند که به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، ۳۰ نفر انتخاب شدند. از ابزارهای سنجه‌های غیر واکنشی و پرسش‌نامه در این تحقیق استفاده شد. پرسش‌نامه براساس مضامین شناسایی شده، طراحی گردید و پس از بررسی روایی آن توسط ۵ خبره در حوزه منویات رهبری، آلفای کرونباخ آن نیز به میزان ۰/۷۸ محاسبه شد که دارای اعتبار بالا و قابل قبولی بود. پرسش‌نامه‌ها پس از توزیع و جمع‌آوری، توسط نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شد.

۴. یافته‌های پژوهش

نظر به آنچه در بخش روش تحقیق بیان شد در این بخش، نخست مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر ارائه می‌شوند؛ اما قبل از آن نمایی از تحلیل مضمون بیانات به تصویر کشیده می‌شود.

جدول ۱: نمونه‌ای از تحلیل مضمون بیانات مقام معظم رهبری

مرحله	نمونه
مطالعه متن بیانات و فرامین مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) و انتخاب مطالب مرتبط و کدگذاری	راه پیشرفت هم ایستادگی است. اگر ملت ایران تسلیم می‌شد، ضعف نشان می‌داد، در مقابل قدرت‌طلب‌های عالم و متکبران عالم گرنش می‌کرد، این پیشرفت‌ها نصیبش نمی‌شد راه پیشرفت، ایستادگی و استقامت است. (خامنه‌ای، بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی، ۱۳۹۵/۰۴/۱۶)
ترکیب و تلفیق کدها به‌منظور رسیدن به مضامین پایه	پیشرفت
تعیین مضامین سازنده با تأمل در محتوا و مفهوم مضامین	پیشرفت و سازندگی

مرحله	نمونه
پایه، تکرار و اهمیت آن	
دسته‌بندی مضامین سازنده برای رسیدن به مضامین فراگیر	پیامد جهاد کبیر

جدول ۲: شناسایی مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر

مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین فراگیر
پایبندی و اعتقاد راسخ به اسلام	اصول	اصول و مبانی
التزام عملی به ولایت مطلقه فقیه		
تبیین و روشنگری		
عدم اطاعت و تبعیت از دشمن		
اعتماد به نفس ملی		
مفهوم شناسی جهاد	مبانی نظری	
انواع جهاد		
مفهوم شناسی کبیر		
مفهوم شناسی جهاد کبیر		
نیت الهی و ادای حق بندگی		
ذکر خدا پشتوانه ثبات قدم	مبانی عملی	
خودباوری و حسن ظن به خداوند		
خودسازی زمینه تحقق جهاد کبیر		
امید به نصرت الهی		
استعانت از صبر و توکل		
ارائه الگوها و نمادهای جهادی		
احیا روحیه انقلابی گری		
تعمیق ارتباط عاطفی، قلبی و عملی بین امت و امام		
شناسایی و مبارزه با نقشه استکبار		
بصیرت افزایی		
عدم اطاعت و تبعیت از روش دشمن		
شدت عمل با کفار		
شجاعت و نترسیدن از غیر خدا		
اجتناب از یأس روحی		
شناسایی دشمن و با خبری از اهداف آن		
مدنظر داشتن برنامه دشمن و شناسایی ابزارها و شیوه‌های دشمنی		
آگاهی به اسلام و قرآن در حوزه‌های مختلف		

مضامین فراگیر	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه
		داشتن الگوهای عملی و رفتاری در حوزه‌های مختلف اسلامی
		مرزبندی بین جبهه خودی و دشمن در موضوعات مختلف
		بصیرت و روشنگری دینی و سیاسی
		عزم راسخ به جهاد همه‌جانبه دشمن
		هجوم به مبانی فکری و عملی دشمن
		شناسایی تهدیدات و تبدیل آن‌ها به فرصت
		قصد قربت به خدا
شرایط تحقق	شرایط تحقق	بر هم زدن نقشه دشمن
نقش‌آفرینان	عام	عامه مردم
	خاص	حکومت، دستگاه‌ها و مسئولان
		جوانان انقلابی
		نیروهای مسلح کشور
عرصه‌ها	عرصه‌های کارکردی	فرهنگی-اجتماعی
		سیاسی
		اقتصادی
		علمی و فناوری
	عرصه‌های ساختاری	منابع
		ساختار
		روش‌ها، فناوری و نظامات
		تقویت و حفظ روحیه انقلابی
پیامدها	پیامدهای فردی	حفظ هویت انقلابی-اسلامی
	حفظ نظام	حفظ و تقویت اقتدار و قدرت ملی
		ناتوانی و شکست دشمن
	پیشرفت و سازندگی	پیشرفت در همه عرصه‌ها
		توسعه سازندگی
	خدا محوری	حاکمیت دین خدا
		تمدن اسلامی
	برقراری امنیت	امنیت سیاسی
		امنیت اقتصادی
		امنیت اجتماعی
		امنیت نظامی

جدول (۲)، نشان می‌دهد مضامین فراگیر شامل اصول و مبانی، شرایط تحقق، نقش آفرینان، عرصه‌ها و پیامدها هستند و مضامین سازمان دهنده به اصول، مبانی نظری، مبانی عملی، شرایط تحقق، نقش آفرینان عام، نقش آفرینان خاص، عرصه‌های کارکردی، عرصه‌های ساختاری، پیامدهای فردی، حفظ نظام، پیشرفت و سازندگی، خدا محوری و برقراری امنیت تقسیم‌بندی گردید.

همان‌گونه که در روش تحقیق بیان گردید، به‌منظور تأیید مضامین کشف شده از نظر خبرگان استفاده شده است که به سبب رعایت حجم مطلب، به شرح ذیل ارائه شده است.

جدول ۳: نظرات خبرگان پیرامون شاخص‌های احصا شده برای مبانی عملی جهاد کبیر

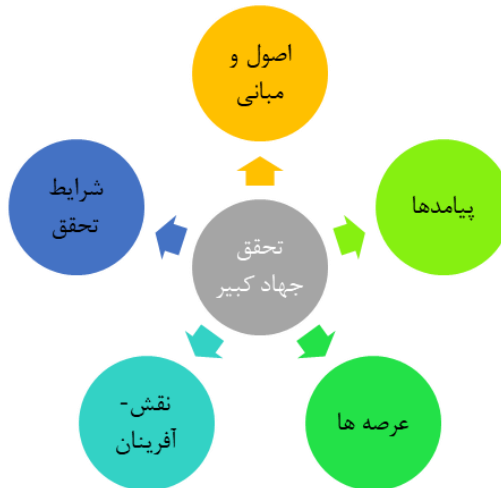
مبانی عملی جهاد کبیر	موافق	مخالف	بدون جواب	درصد فراوانی شاخص‌ها						میانگین	t.value	Sig	نتیجه
				درصد فراوانی	درصد فراوانی	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	بدون جواب		
نیت الهی و ادای حق بندگی	۸/۶۵	۶/۱	۰	۶/۱	۰	۶/۱	۰	۶/۶	۴/۴۸	۸/۵۵	۶/۱	۰/۰۰	تأیید
ذکر خدا پشتوانه ثبات قدم	۴/۸۵	۶/۶	۶/۱	۰	۶/۶	۰	۶/۶	۱/۳۱	۲/۷۹	۴/۹۲	۴/۲۸	۰/۰۰	تأیید
خودباوری و حسن ظن به خداوند	۹/۰۲	۳/۸	۶/۶	۰	۶/۶	۱/۶	۰	۷/۴۱	۳/۷۸	۳/۷۸	۸/۲	۰/۰۰	تأیید
خودسازی زمینه تحقق جهاد کبیر	۹/۰۲	۳/۸	۶/۶	۰	۶/۶	۱/۶	۰	۶/۶	۳/۷۸	۴/۵/۹	۸/۲	۰/۰۰	تأیید
امید به نصرت الهی	۴/۸۵	۶/۶	۶/۱	۰	۶/۶	۰	۶/۶	۱/۳۱	۲/۷۹	۴/۹۲	۴/۲۸	۰/۰۰	تأیید
استعانت از صبر و توکل	۹/۰۲	۳/۸	۶/۶	۰	۶/۶	۱/۶	۰	۷/۴۱	۳/۷۸	۳/۷۸	۸/۲	۰/۰۰	تأیید
ارائه الگوها و نمادهای جهادی	۸/۶۵	۶/۱	۰	۶/۱	۰	۶/۱	۰	۶/۶	۴/۴۸	۸/۵۵	۶/۱	۰/۰۰	تأیید

نتیجه	Sig	t.value	میانگین	درصد فراوانی شاخص‌ها						مخالف	توافق	میان عملی جهاد کبیر
				ب. کم از ۱۰٪	زیاد از ۱۰٪	زیاد از ۲۰٪	متوسط	کم	ب. خیلی کم			
تأیید	۰/۰۰	۱۷/۲۹	۴/۴۳	۰	۵۰/۸	۴۰/۰	۸/۷	۰	۰	۰	۱۰۰	احیای روحیه انقلابی‌گری
تأیید	۰/۰۰	۲۵/۳۲	۴/۶۶	۰	۶۷/۳	۳۱/۸	۶/۱	۰	۰	۰	۱۰۰	تعمیق ارتباط عاطفی، قلبی و عملی بین امت و امام
تأیید	۰/۰۰	۲۵/۳۲	۴/۶۶	۰	۶۷/۳	۳۱/۸	۶/۱	۰	۰	۰	۱۰۰	شناسایی و مبارزه با نقشه استکبار
تأیید	۰/۰۰	۱۵/۳۰	۴/۴۹	۰	۵۹/۰	۳۶/۱	۶/۱	۱/۶	۱/۶	۳/۸	۹۶/۸	بصیرت‌افزایی
تأیید	۰/۰۰	۱۲/۹۴	۴/۳۳	۴/۹	۴۷/۵	۳۲/۱	۱۳/۱	۱/۶	۰	۶/۱	۱/۵۱	عدم اطاعت و تبعیت از روش دشمن
تأیید	۰/۰۰	۱۶/۷۸	۴/۳۶	۰	۴۲/۶	۵۲/۵	۳/۳	۱/۶	۰	۰	۱۰۰	شدت عمل با کفار
تأیید	۰/۰۰	۱۵/۳۰	۴/۴۹	۰	۵۹/۰	۳۶/۱	۶/۱	۱/۶	۱/۶	۳/۸	۹۶/۸	شجاعت و نترسیدن از غیر خدا
تأیید	۰/۰۰	۱۳/۳۶	۴/۳۸	۸/۷	۴۵/۹	۸/۸۳	۶/۶	۰	۶/۱	۶/۶	۸/۰۲	اجتناب از یاس و انهزام روحي

یافته‌های این بخش از تحقیق که تنها قسمتی از آن در قالب جدول (۳)، آورده شده است، نشان می‌دهد که کلیه میانگین‌ها بیش از ۴ است و خبرگان بیشتر گزینه‌های متوسط، زیاد و خیلی زیاد را برگزیده‌اند و توافق نسبی دارند. همچنین با توجه به مقدار t.value که همگی خارج از بازه ۱/۹۶ تا ۱/۹۶- واقع شده‌اند و نیز مقادیر sig که کم‌تر از ۰/۰۱ هستند، به احتمال ۹۹ درصد کلیه شاخص‌ها مورد تأیید واقع می‌شوند.

نظر به یافته‌های استخراج شده از تجزیه و تحلیل داده‌ها و تأیید آن‌ها براساس آراء خبرگان، مدل استخراج شده از اندیشه‌های امام خامنه‌ای در راستای تحقق جهاد کبیر در قالب شبکه مضامین به صورت زیر است:

شکل ۱: مدل تحقق جهاد کبیر (شبکه مضامین)

۵. نتیجه‌گیری و پیشنهاد

تحقیق حاضر با هدف واکاوی اندیشه‌های امام خامنه‌ای در راستای تحقق جهاد کبیر با رویکردی ترکیبی و دو روش تحلیل مضمون و پیمایش انجام شد. در اندیشه امام خامنه‌ای در راستای تحقق جهاد کبیر توجه به اصول و مبانی، شرایط تحقق، نقش‌آفرینان، عرصه‌ها و پیامدهای جهاد کبیر لازم است. در اصول و مبانی به اصولی نظیر التزام عملی به ولایت مطلقه فقیه، تبیین و روشنگری، عدم اطاعت و تبعیت از دشمن و اعتماد به نفس ملی تمرکز شده است. همچنین به مبانی نظری و عملی جهاد کبیر از جمله جهاد، انواع جهاد، مفهوم شناسی کبیر، مفهوم شناسی جهاد کبیر، نیت الهی و ادای حق بندگی، ذکر خدا پشتوانه ثبات قدم، خودباوری و حسن ظن به خداوند، خودسازی، امید به نصرت الهی، استعانت از صبر و توکل، ارائه الگوها و نمادهای جهادی و مواردی از این دست توجه شده است. از دیدگاه رهبری شرط تحقق جهاد کبیر، قصد قربت به خدا و عدم تبعیت از دشمن است. جهاد کبیر

باید در عرصه‌های کارکردی مانند اقتصادی، فرهنگی-اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، علمی و فناوری و همچنین عرصه‌های ساختاری مانند منابع، ساختارها؛ روش‌ها، فناوری و نظامات ظهور یابد که نقش‌آفرینان آن عامه مردم در کنار حکومت، دستگاه‌ها و مسئولان، جوانان انقلابی و نیروهای مسلح کشور هستند پیامدهای تحقق جهاد کبیر، پیامدهای فردی مانند تقویت و حفظ روحیه انقلابی و همچنین حفظ هویت انقلابی-اسلامی؛ حفظ نظام شامل حفظ و تقویت اقتدار و قدرت ملی افزون بر ناتوانی و شکست دشمن، پیشرفت و سازندگی، خدا محوری در بردارنده حاکمیت دین خدا و تمدن اسلامی و در نهایت برقراری امنیت در حوزه‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و نظامی است.

۵-۱. پیشنهادهای پژوهش

نظر به نتایج حاصله از این تحقیق، پیشنهادهای کاربردی زیر ارائه می‌گردد:

- ❖ مبانی عملی جهاد کبیر که مطابق با منویات مقام معظم رهبری امام خامنه‌ای احصا شده به کلیه سطوح فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و دفاعی امنیتی ابلاغ گردد؛
- ❖ معاونت تربیت آموزش و فرهنگ پاسداری سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در تدوین دستورالعمل‌ها و برنامه‌های خود، از مدل استخراج و تأیید شده، بهره‌برداری نمایند؛
- ❖ با توجه به اصول و مبانی مستخرجه جهاد کبیر برای تمامی گروه‌های مخاطب، برنامه‌ریزی‌ها و دستورالعمل‌هایی در سطح خرد و کلان صورت گیرد.

در ادامه برای تحقیق‌های آینده پیشنهادهایی ارائه می‌گردد:

- ❖ در این تحقیق برای واکاوی اندیشه‌های امام خامنه‌ای از روش تحلیل مضمون استفاده گردید. توصیه می‌گردد در تحقیق‌های دیگری از روش‌های دیگری مانند فرا ترکیب، فراتحلیل و ... بهره‌جویی گردد و مقایسه نتایج آن با یافته‌های تحقیق حاضر انجام شود؛
- ❖ پیشنهاد می‌شود، پیرامون جهاد کبیر از سایر بسترها نظیر فرمایشات و احادیث پیامبر و سایر معصومین استفاده گردد و تحقیق‌های مشابه انجام پذیرد.

فهرست منابع

قرآن کریم

امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، مجموعه بیانات، قابل دسترسی در: [https:// Farsi. Khamenei. Ir](https://Farsi.Khamenei.Ir)اعرابی، غلامحسین (۱۳۹۰). *نظام دفاعی از نگاه قرآن و مذاهب فقهی اهل سنت*، چاپ اول، تهران، بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس.بحرانی، مرتضی (۱۳۹۵). *فرهنگ جهاد و شهادت*. چاپ اول، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و هنر و ارتباطاتپور رستمی، حامد؛ عظیمی، ادريس (۱۳۹۹)، *تحلیل معنایی جهاد کبیر در قرآن کریم با توجه به آیه ۵۲ سوره فرقان*. نشریه علمی مطالعات تفسیری، ۱۱(۴۲)، ۷-۲۶.

جهاد کبیر. فصلنامه علمی پژوهشنامه فقه و علوم اسلامی، ۱(۳)، ۶۹-۹۶.

خان احمدی، اسماعیل؛ زینعلی، رضا؛ بصیرتی، محمدکاظم (۱۴۰۲). *تحلیل مضمون راهبرد جهاد کبیر از منظر نهج البلاغه*. فصلنامه محیط‌شناسی راهبردی جمهوری اسلامی ایران، ۶(۱).راغب اصفهانی (۱۴۱۲ ه. ق)، *المفردات فی غریب القرآن*.رحمتی، اصغر (۱۳۹۱). *جایگاه جهاد کبیر در اندیشه دفاعی مقام معظم رهبری*. همایش ملی تبیین اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی).عوزین الدینی موسوی، محمدعلی؛ عباسی، محمدباقر؛ بزم شاهی اصفهانی، حمید (۱۳۹۷). *الگوی مقابله‌ای با پروژه جریان نفوذ و تأکید بر نقش جهاد کبیر، بر پایه اندیشه‌های دفاعی امام خامنه‌ای*. چهارمین همایش تبیین اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی).کرد فیروزجائی، اسدالله (۱۴۰۲). *نقش جهاد کبیر در تحقق تمدن نوین اسلامی با تأکید بر اندیشه امام خامنه‌ای*. نشریه مطالعات سیاسی تمدن نوین اسلامی، ۵(۱).کریمی، محمود؛ بخشی، محمدرضا (۱۳۹۹). *منه‌وم شناسی جهاد کبیر در قرآن کریم و تبیین عرصه‌های آن*. پژوهش‌نامه تفسیر و زبان قرآن، ۸(۲)، ۱۸۷-۲۰۶.مشایخی پور، محمدعلی (۱۳۹۷). *تحلیلی بر طرح جهاد کبیر توسط امام خامنه‌ای در جمع دانشجویان افسری دانشگاه امام حسین (ع)*. چهارمین همایش تبیین اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، تهران.